

Методико-концептуальні засади інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери регіону: виклики цифровізації і смарт-спеціалізації *

*Васильців Тарас Григорович¹, Мульська Ольга Петрівна²,
Бараняк Ігор Євгенович³*

Опубліковано	Секція	УДК
31.10.2025	Економіка	332.1:364:004

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17542708>

Анотація. У статті обґрунтовуються методико-концептуальні засади інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери регіонів України з урахуванням сучасних викликів цифровізації та смарт-спеціалізації. Концептуалізовано зміст інноваційного й інклюзивного підходів у формуванні нової моделі соціальної політики, зорієнтованої на людиноцентризм, паритет доступу до можливостей, підвищення ефективності та інституційної стійкості регіональних соціальних систем. Виокремлено ключові структурні компоненти моделі: розвиток людського потенціалу, соціальне партнерство та публічно-приватну взаємодію, цифрову трансформацію соціальних послуг, нормативно-інституційне забезпечення, культуру соціальних інновацій. Доведено, що синергія інноваційності, інклюзивності та цифровізації формує передумови для зростання якості життя, посилення соціальної згуртованості й підвищення конкурентоспроможності регіонів у післявоєнний період. Обґрунтовано доцільність розгляду інноваційно-інклюзивної моделі як стратегічного орієнтира регіональної соціальної політики України.

Ключові слова: інноваційно-інклюзивний розвиток, соціальна сфера, цифровізація, смарт-спеціалізація, людиноцентризм, соціальне партнерство, регіональна політика.

Methodological and conceptual principles of innovative and inclusive development of the social sphere of the region: challenges of digitalization and smart specialization

Annotation. The article provides a scientific substantiation of the methodological and conceptual foundations of innovative and inclusive development of the social sphere of the

---

* Дослідження виконане в межах виконання НДР «Комплексне наукове дослідження модернізації інноваційної екосистеми розвитку регіонів та громад» (номер державної реєстрації 0125U003490).

¹ Васильців Тарас Григорович, доктор економічних наук, професор, директор ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>

² Мульська Ольга Петрівна, доктор економічних наук, старший дослідник, в.о. завідувача відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

³ Бараняк Ігор Євгенович, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1467-0262>

regions of Ukraine, considering the modern challenges of digitalization and smart specialization. It is emphasized that the modern stage of social development is characterized by deep structural transformations, the spread of digital technologies, the strengthening of social inequality and the need to form new architectonics of social policy, capable of ensuring stability, adaptability and equality of opportunities within regional socio-economic systems. It is proven that innovative and inclusive development of the social sphere involves a harmonious combination of technological innovations, digital solutions and social orientation of policy, in the center of which is a person, his well-being, security and opportunities for self-realization. The study determined that the innovative component of the development of the social sphere of the regions consists in the implementation of new managerial, technological and organizational solutions aimed at increasing the efficiency of social services, modernizing social infrastructure, forming digital platforms for social interaction and expanding opportunities for the realization of human potential. The inclusive dimension, in turn, ensures social justice, equal access of all segments of the population to basic services, elimination of spatial and socio-economic disparities, as well as increased participation of citizens in the processes of making managerial decisions. Particular attention is paid to the role of digitalization and smart specialization as catalysts of innovative and inclusive transformations. It is substantiated that the digital transformation of the social sphere creates conditions for increasing the transparency of management, personalization of services and acceleration of the response to social challenges. It is noted that smart specialization forms the basis for the development of territorially oriented development strategies that are based on the unique socio-economic advantages of regions and provide for interaction between authorities, business, science and civil society. A methodological and conceptual model of innovative and inclusive development of the social sphere is proposed, which is based on the principles of human-centrism, partnership, openness and sustainability. Its main structural elements include human potential development, social partnership, public-private interaction, regional balance, institutional support and a culture of social innovation. It is shown that the synergy of innovation, inclusiveness and digitalization creates conditions for increasing the quality of life of the population, strengthening social capital, increasing the competitiveness of regions and forming smart social ecosystems.

Keywords: innovative and inclusive development, social sphere, digitalization, smart specialization, human-centeredness, social partnership, regional policy.

Вступ

Сучасний етап розвитку України характеризується глибокими структурними трансформаціями, дифузією цифровізації, переходом до економіки знань, з одного боку, суспільно-політичною невизначеністю і соціально-економічними турбулентностями, з іншого, що вимагає особливих підходів та реалізації механізмів функціонування та забезпечення стійкості соціальної сфери. В умовах війни, міграційної кризи, нерівного доступу до соціальних послуг особливої ваги набуває формування інноваційно-інклюзивної моделі розвитку соціальної сфери, орієнтованої на людину, її потреби, права та можливості. Така модель передбачає інтеграцію цифрових технологій, партисипативного підходу до управління, імплементації соціальних інновацій у систему освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та зайнятості.

Україна успадкувала достатньо розвинену систему елементів соціальної сфери, яка в період незалежності продовжила свій розвиток і значною мірою модернізувалася паралельно з еволюцією соціально-економічної системи держави. Однак спочатку військовий конфлікт на Донбасі (2014 р.), а згодом повномасштабна війна РФ проти України, завдали суттєвих втрат і деструктивних наслідків для соціальної сфери в усіх регіонах країни.

У цих умовах, особливо на етапі повоєнного відновлення, надзвичайно актуальним є завдання відбудови елементів соціальної сфери, насамперед на територіях бойових дій та у прифронтових регіонах. Водночас, відбудова – це не лише відтворення зруйнованих об'єктів, а насамперед перехід до нової якості у формі цифрової трансформації, інноваційного розвитку та смарт-спеціалізації соціальної сфери й соціальної системи регіонів України загалом.

У такому контексті проблематика інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери областей, територій і громад набуває стратегічного значення, стаючи ключовим пріоритетом для всіх без винятку регіональних соціально-економічних систем країни.

Теоретико-методичні засади інноваційного та інклюзивного розвитку регіонів у достатньо комплексній мірі висвітлені у науковому дискурсі. До провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, які досліджували проблематику інновацій, інноваційної політики, інноваційно-технологічних зрушень тощо, зокрема на регіональному рівні, можна віднести праці Б. Асхейма, Р. Бошма, П. Кука [1], Д. Форе [2], Ю. Горемікіної [3], П. МакКанна, Р. Ортегі-Архілеса [4], Ф. Мулера, Д. МакКаллума, А. Мегмуда, А. Хамдуша [5], А. Родріґес-Посе [6], Г. Вестлунда, Ф. Адама [7], О. Болотної [8], В. Гейця [9], Е. Лыбанової [10].

Дослідниками інноваційний розвиток регіонів здебільшого розглядається як процес підготовки, розробки, апробації та впровадження інновацій, нових технологічних рішень у різних сферах суспільного життя, що забезпечують оновлення, модернізацію й підвищення ефективності економіки, покращення якості соціальної сфери, розбудову інституційної інфраструктури регіону. Водночас, інновації забезпечують поступ не тільки в різних функціональних сферах соціально-економічної регіональної системи, але й на різних рівнях управління – особи, домогосподарства, підприємства, галузі чи сектора економіки, регіону загалом. Відтак, інноваційний розвиток передбачає нарощення обсягів, покращення якості та зростання ефективності соціальних і господарських процесів у регіоні, які досягаються саме за рахунок інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та інших економічних агентів, а також інноваційної активності населення.

Разом з тим проблематику інклюзії та інклюзивного розвитку активно розвивають С. Міщенко, Л. Капранова [11, 12], Л. Федулова [13], І. Цимбалюк, Н. Павліха [14], Н. Хомюк, С. Цимбалюк [15]. На науковому фронті під інклюзивним розвитком розуміють процеси, спрямовані на соціально орієнтований, водночас структурно збалансований розвиток регіональної соціально-економічної системи, за якого всі групи та верстви населення, а також економічні і господарські агенти мають рівноправний доступ до ресурсів, можливостей та, відповідно, результатів розвитку.

Метою статті є побудова методико-концепційної моделі інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери регіонів з урахуванням сучасних викликів цифровізації і смарт-спеціалізації.

Результати

Формування методико-прикладних засад інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери регіону з урахуванням сучасних викликів цифровізації та смарт-спеціалізації передбачає насамперед визначення системи завдань у площині інноваційного та інклюзивного поступу зазначених процесів. У контексті інноваційного розвитку соціальної сфери регіональної соціально-економічної системи ключовими орієнтирами є: цифрова трансформація соціальних послуг і управління ними, збереження і розвиток людського потенціалу через інноваційні освітні та професійні програми, модернізація соціальної інфраструктури на основі смарт-технологій, формування інноваційних моделей соціального партнерства і публічно-приватної взаємодії, розвиток аналітико-прогнозних систем управління соціальними процесами.

Інклюзивний розвиток соціальної сфери регіону спрямований на забезпечення рівного доступу всіх соціальних груп до базових послуг, розбудову інклюзивної соціальної інфраструктури, розширення участі громадян у процесах ухвалення рішень, зменшення соціальних і регіональних диференціацій, а також створення інклюзивної цифрової екосистеми соціальної сфери, що забезпечує відкритість, прозорість і взаємодію між владою, бізнесом та громадянами.

Вирішення окреслених блоків завдань сприятиме досягненню мети, цілей і завдань інноваційно-інклюзивного поступу соціальної сфери регіонів України як під час війни, так і на етапі повоєнної відбудови національної і регіональних соціально-економічних регіональних систем. За результатами наявних і теоретико-методичних і методико-прикладних засад в цій сфері доречно сфокусуватися навколо наступних вимірів інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери регіону, як комплексу взаємопов'язаних напрямів, що забезпечують якісне оновлення соціальної системи на засадах інноваційності, рівності та стійкості. Центральним є людиноцентризм, який передбачає орієнтацію соціальної політики на потреби, добробут і самореалізацію людини, а також збереження й розвиток людського потенціалу як основного ресурсу регіонального прогресу.

Важливою умовою є соціальне партнерство та публічно-приватна взаємодія, які забезпечують синергію між владою, бізнесом, наукою й громадянським суспільством у розробці та реалізації соціальних ініціатив. При тому значну роль відіграє регіональна збалансованість і подолання соціально-територіальних диспропорцій, що сприяє вирівнюванню умов життя населення та забезпеченню територіальної згуртованості. У сучасних умовах воєнних і післявоєнних викликів зростає значення соціальної стійкості й адаптивності у кризових умовах, тобто здатності соціальної системи регіону швидко реагувати на зміни, забезпечувати підтримку вразливих груп і відновлювати функціональність після криз. Фундаментом таких процесів є інституційне та нормативне забезпечення, що формує правові, організаційні та управлінські передумови для ефективного впровадження інноваційно-інклюзивних трансформацій. Завершальним, але не менш важливим компонентом вважаємо культуру соціальних інновацій та громадську активність, які відображають готовність суспільства до сприйняття нових підходів, розвитку волонтерства, соціального підприємництва й цифрових громадських ініціатив, що зміцнюють соціальний капітал і сприяють сталому розвитку регіонів.

Парадигма інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери сучасного регіону в Україні безальтернативна, яка має не тільки адаптуватися, але й розвиватися у проекції прогресивних трендів цифрової трансформації і смарт-спеціалізації соціально-економічної системи регіонів. Відтак, ідентифікації підлягають тригери та перспективи цифровізації та смарт-спеціалізації. Каталізатори цифрової трансформації соціальної сфери регіонів і громад за нинішнього періоду поступу України визначаються поєднанням технологічних інновацій, соціальних потреб і управлінських реформ, спрямованих на підвищення ефективності й інклюзивності соціальної політики. Одним із ключових векторів є підвищення доступності та якості соціальних послуг через впровадження електронних сервісів, цифрових платформ підтримки населення й інтегрованих інформаційних систем соціального захисту, що забезпечують прозорість, персоналізацію і швидкість реагування на потреби громадян.

Водночас формується нова модель управління соціальною сферою на основі *data-driven governance*, коли ухвалення рішень базується на аналітиці великих даних, цифрових індикаторах добробуту населення та моніторингу регіональних соціальних процесів у реальному часі. Цифровізація сприяє зростанню інклюзивності та соціальної залученості населення, розширюючи участь громадян в ухваленні управлінських рішень, забезпечуючи рівні можливості доступу до послуг незалежно від місця проживання, віку чи стану здоров'я.

Примітно, що цифрова трансформація створює передумови для оптимізації соціальної інфраструктури та підвищення ефективності використання фінансових і людських ресурсів, а це, в свою чергу, дозволяє регіональним адміністраціям оперативного адаптувати соціальні програми до нових соціально-економічних викликів. Однак, поряд із позитивними наслідками цифровізації загострюється проблема цифрової нерівності, яка стає актуальним соціальним викликом, оскільки нерівномірний доступ до технологій і цифрових компетентностей може поглиблювати існуючі територіально-соціальні диспропорції, потребувати реалізації цілеспрямованих заходів цифрової інклюзії та підвищення цифрової грамотності населення.

З іншого боку, рушійними чинниками впровадження смарт-спеціалізації соціальної сфери регіонів і громад України є перехід до нової парадигми розвитку, яка інтегрує інноваційний, інклюзивний та регіонально орієнтований підходи до розробки й апробації соціальної політики [17]. Смарт-спеціалізація передусім сприяє формуванню інноваційно орієнтованої соціальної політики, яка базується на виявленні унікальних соціально-економічних переваг територій та залученні інтелектуального потенціалу громад для вирішення соціальних проблем. У підсумку підвищується ефективність використання ресурсів і якість управлінських рішень, оскільки пріоритети соціального розвитку визначаються на основі доказовості, партнерства та з урахуванням локальної специфіки.

Особливо важливим фактором є запровадження моделі *Quadruple Helix*, яка передбачає активну кооперацію між органами влади, бізнесом, науковими установами та громадянським суспільством у процесах розробки та реалізації інноваційних соціальних проєктів. Така взаємодія створює сприятливе середовище для розвитку соціального підприємництва та появи новаторських соціальних рішень, спрямованих на підвищення якості життя, рівня зайнятості і соціальної активності населення (рис. 1). Крім того, смарт-спеціалізація посилює регіональну стійкість і соціальну згуртованість, оскільки орієнтація на сильні сторони регіону, розвиток партнерських відносин і зростання довіри між ключовими суб'єктами соціальної взаємодії забезпечують більш гнучку адаптацію регіонів і територіальних громад до викликів війни, відновлення та сталого розвитку.

Сучасні виклики (поглиблення соціально-територіальних диспропорцій, зниження якості життя населення, міграційні втрати та нерівний доступ до базових послуг) потребують нових моделей управління, що ґрунтуються на *data-driven*-аналітиці, смарт-спеціалізації та партнерстві «влада-бізнес-наука-громада». У цьому контексті представлені проєкти спрямовані на формування людиноцентричної, технологічно гнучкої та стійкої соціальної системи, здатної забезпечити рівні можливості, підвищити ефективність використання ресурсів і створити середовище для соціальних інновацій. Впровадження таких ініціатив є ключовою передумовою відновлення і модернізації соціальної інфраструктури регіонів, зміцнення соціального капіталу та реалізації стратегічних цілей сталого розвитку України.

Інноваційно-інклюзивні проєкти мають міждисциплінарний характер і передбачають гармонійне поєднання цифрових, освітніх, управлінських і підприємницьких інструментів. Такий підхід дає змогу забезпечити рівний доступ до соціальних послуг, розвивати інноваційну інфраструктуру, підвищувати якість життя та формувати соціальну згуртованість у громадах. Наприклад, перша група проєктів (smart-платформа соціальних послуг громади, регіональний *data-hub* соціальної політики, е-здоров'я та телемедицина) орієнтована на цифровізацію управління соціальною сферою, що сприяє формуванню інформаційно-аналітичних систем, електронних сервісів і платформ.

Друга група (центри інноваційної соціальної інклюзії, smart-освіта для соціальної інклюзії, інклюзивні smart-простори громади) має більш виражений соціально-

інклюзивний фокус, спрямована на розширення можливостей участі вразливих груп населення у суспільному та економічному житті, підвищення рівня цифрової грамотності й професійної адаптації громадян. Використання інноваційних технологій, таких як VR/AR-тренажери, адаптивні освітні платформи чи гейміфіковані курси, забезпечує ефективну інтеграцію людей із різними потребами у сучасний соціально-економічний простір регіонів.

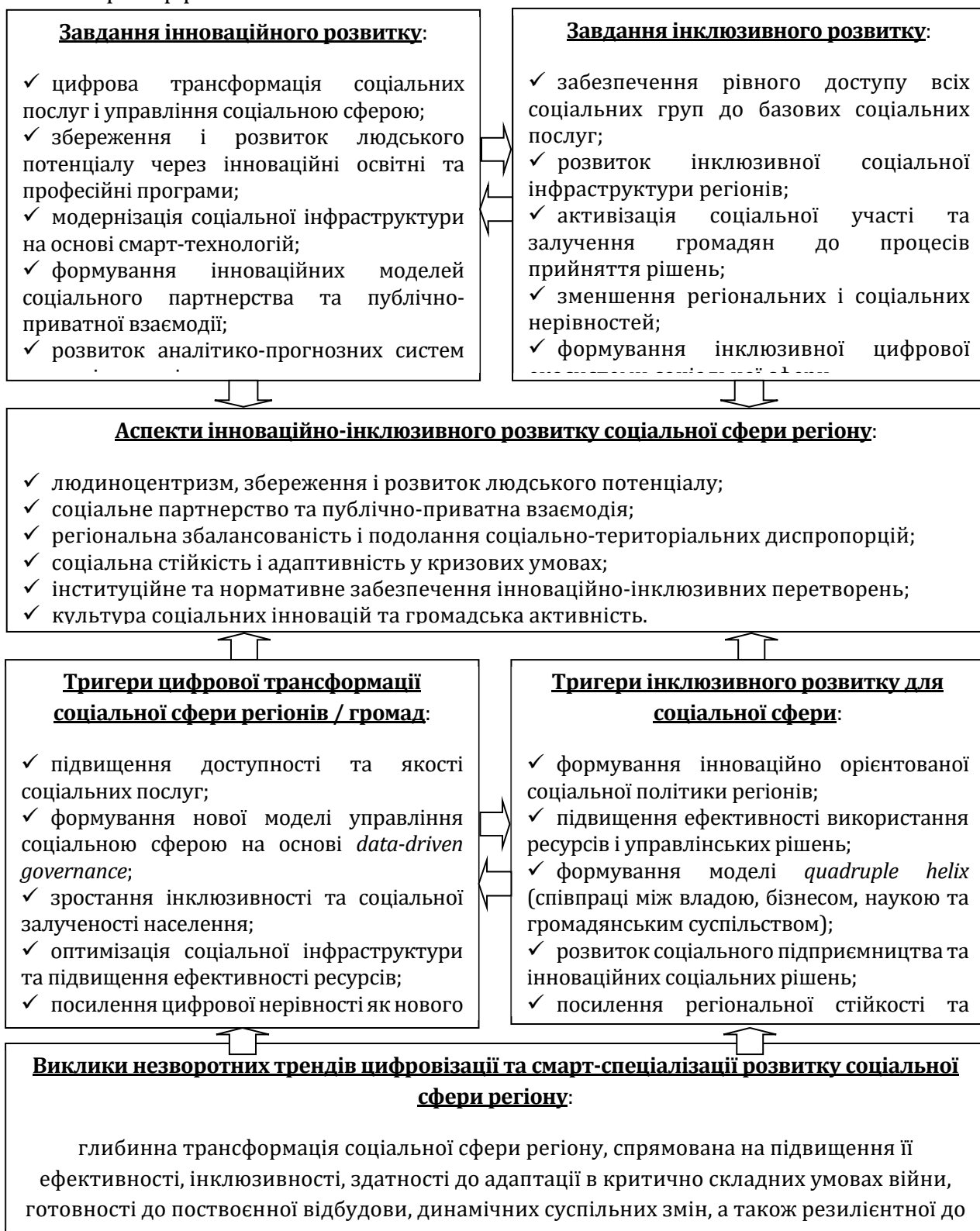

Рис. 1. Базисні методико-концепційні засади політики інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери регіонів України з урахуванням сучасних викликів цифровізації і смарт-спеціалізації

Джерело: авторська розробка.

Наприклад, ініціативи «Соціальний інноваційний фонд регіону», програма «*Digital inclusion for all*» і «*Смарт-моніторинг соціальної згуртованості*», орієнтовані на активацію партнерського потенціалу регіонів, формують нову культуру взаємодії між владою, бізнесом, громадськими організаціями та науковими інституціями, стимулюючи соціальне підприємництво, волонтерство, інноваційні стартапи й розвиток довіри в суспільстві. Примітно, що інноваційна складова цих проектів полягає у впровадженні цифрових технологій, аналітичних платформ, механізмів відкритих даних, тоді як інклюзивна складова виявляється у створенні рівних можливостей доступу до освіти, праці, медичного обслуговування й участі у прийнятті рішень.

Інноваційні, інклюзивні та цифрові складові формують взаємозалежну триєдину систему, у межах якої соціальна сфера набуває нової якості – *smart-зрілості*, сутність якої ґрунтується на інтегрованих моделях управління соціальним розвитком, де ключовим ресурсом є людський капітал, знання та соціальний капітал довіри, фінансовий та інституційний потенціал як засіб забезпечення. Відтак, інноваційна складова передбачає впровадження нових форм і механізмів соціальної взаємодії; є каталізатором змін, адаптації соціальних інститутів до викликів глобалізації, цифрової економіки та демографічних трансформацій.

Інклюзивна складова забезпечує соціальну справедливість і доступність, включення всіх груп населення, у т.ч. вразливих, у соціально-економічні процеси; проявляється у створенні рівних можливостей для освіти, працевлаштування, соціального захисту, участі у прийнятті рішень. Інклюзивність є соціальним виміром інноваційності, гарантом того, що інновації приносять суспільну користь, а не посилюють нерівність [18]. Водночас цифрова складова є технологічним драйвером і середовищем реалізації інноваційно-інклюзивних процесів. Цифровізація забезпечує прозорість, мобільність і зручність соціальних послуг, відкриває нові канали комунікації між владою, громадянами й бізнесом, створює умови для моніторингу й аналітики соціальної політики на основі даних.

Відтак, між трьома складовими формується системна взаємодія: (1) інноваційність створює новий зміст і механізми соціальної дії; (2) цифровізація забезпечує технологічну реалізацію інновацій; (3) інклюзивність визначає ціннісний орієнтир та соціальний результат інновацій [19]. Результатом такої взаємодії є *смарт-соціальна екосистема регіону*, у якій цифрові технології є інструментом досягнення соціальної рівності, а інновації – джерелом підвищення якості життя та розвитку людського потенціалу.

Модель інноваційно-інклюзивного розвитку соціальної сфери регіону розглядається як цілісна система, у межах якої поєднуються інноваційні, інклюзивні та цифрові компоненти. Її призначення полягає у формуванні нової якості соціального середовища, орієнтованого на підвищення добробуту населення, розвиток людського потенціалу та зміцнення соціальної згуртованості. В основі моделі лежать принципи людиноцентризму, відкритості, партнерства та стійкого розвитку, що передбачає не лише модернізацію інституційних механізмів соціальної політики, а й створення інноваційних форм її реалізації відповідно до викликів цифрової епохи. Результативність моделі виявляється у трьох вимірах: соціальному, інституційному та економічному.

Соціальні результати характеризуються підвищенням доступності та якості соціальних послуг, розширенням можливостей для працевлаштування, зростанням рівня соціальної згуртованості населення. Інституційні результати відображають модернізацію системи управління соціальною сферою, підвищення рівня цифрової

компетентності управлінських структур, а також інтеграцію громад у смарт-екосистеми. Економічні результати проявляються у розвитку соціального підприємництва, раціональному використанні ресурсів та активізації інвестицій у людський капітал.

Реалізація інноваційно-інклюзивної моделі соціального розвитку регіону вимагає спеціального інструментарію. Так, смарт-платформи соціальної сфери є інтеграційним середовищем, де поєднуються державні сервіси, дані, громадські ініціативи та цифрові технології (*AI, GIS*). Інструментарій забезпечує електронну взаємодію громадян з органами влади (*e-health, e-education, e-social services*); автоматизований моніторинг потреб населення та оцінку ефективності програм; просторову аналітику розподілу соціальної інфраструктури. У регіональному вимірі смарт-платформи сприяють розвитку політики, що базується на доказах і відкритих даних.

Соціальні підприємства є формою поєднання економічної ефективності з вирішенням соціальних проблем. Такі підприємства створюють робочі місця для соціально вразливих груп; розвивають місцеві громади через реінвестування прибутку; запроваджують інноваційні послуги (екологічні, освітні, культурні, реабілітаційні). Вони підсилюють локальний економічний потенціал і стимулюють соціальну згуртованість. Натомість публічно-приватні партнерства є механізмом спільної реалізації інноваційних проектів держави, бізнесу та громади. У соціальній сфері вони дозволяють: модернізувати соціальну інфраструктуру (школи, лікарні, соціальні центри); залучати інвестиції у розвиток людського капіталу; впроваджувати нові формати послуг (наприклад, е-соціальні центри, інкубатори інклюзивних стартапів). Партнерства забезпечують довгостроковий ефект завдяки розподілу ризиків і ресурсів між секторами.

Партисипативні практики як участь громадян у плануванні та моніторингу соціальних рішень є ключовими елементами інклюзивності. Партисипативні бюджети, цифрові петиції, електронні консультації, громадські ради дозволяють: забезпечити прозорість та підзвітність соціальної політики; формувати довіру між владою і громадянами; адаптувати послуги до реальних потреб спільнот. Партисипативність робить соціальну сферу не об'єктом, а суб'єктом розвитку.

Одним із визначальних наслідків реалізації інноваційної моделі розвитку соціальної сфери є посилення соціальної згуртованості населення, яке відбуватиметься завдяки впровадженню соціальних інновацій, спрямованих на зміцнення довіри та солідарності в суспільстві. До таких ініціатив належать, зокрема, проекти типу «Партисипативний бюджет», що надають мешканцям можливість самостійно визначати напрями використання частини місцевого бюджету. Це сприяє розвитку громадянської відповідальності та підвищенню прозорості управління. Аналогічний вплив мають платформи електронної демократії (*E-DEM, SmartCity*), які забезпечують доступ громадян до прийняття рішень на місцевому рівні, створюють канали для електронних петицій, консультацій і спільного планування розвитку громад. Розвиток ініціатив соціальної взаємодії, таких як волонтерські мережі підтримки ветеранів і внутрішньо переміщених осіб, підсилює горизонтальні зв'язки та сприяє формуванню нових спільнот довіри. За прогнозами, реалізація подібних практик може забезпечити зростання рівня громадської участі в місцевих ініціативах до 30-35 % населення громади, що свідчить про поступове перетворення соціальної сфери на середовище співтворчості та партнерства.

Не менш важливим наслідком є розширення доступності соціальних послуг, що забезпечується через цифровізацію та інституційні інновації. Прикладами таких рішень є платформа «Соціальна громада», яка дозволяє мешканцям сільських територій отримувати соціальні послуги онлайн, без необхідності особистого відвідування органів влади. У сфері охорони здоров'я ефективно функціонує система *eHealth*, яка спрощує запис до лікаря, зберігання медичних даних і доступ до телемедичних консультацій. У

сфері освіти значну роль відіграють ініціативи цифрового навчання та EdTech, зокрема сервіси «Всеукраїнська школа онлайн», Prometheus, EdEra, що надають можливість отримувати якісну освіту незалежно від місця проживання. Крім того, у соціально вразливих груп з'являються додаткові можливості завдяки платформам працевлаштування осіб з інвалідністю (InclusiveHub, JobPlatform) або стартапам із залучення людей з обмеженими можливостями до дистанційної роботи (табл. 1). Такі практики сприяють скороченню цифрового розриву між містом і селом, підвищенню інклюзивності соціальної інфраструктури та загальному зростанню рівня соціальної справедливості.

Таблиця 1

Інноваційно-інклюзивна трансформація соціальної сфери регіонів: напрями, результати та ефекти

Напрями розвитку		Соціальні інновації	Очікувані результати	Соціальні ефекти
Інноваційний	Інклюзивний			
Цифровізація соціальних послуг та управління	Доступність е-послуг для всіх категорій населення	Платформи "Дія", "eДопомога", e-DEM, аналітичні дашборди	Спрощення доступу до послуг, зростання прозорості.	Підвищення довіри до влади, зменшення корупційних ризиків.
Smart-освіта та розвиток людського потенціалу	Рівний доступ до освіти	EdTech-платформи (Prometheus, Coursera), STEM-освіта, освітні хаби	Зростання компетенцій, адаптивність. молоді до ринку праці.	Формування інноваційного людського капіталу, мобільність, конкурентоспроможність.
Smart-медичина та здоров'я громади	Рівний доступ до медичних послуг	e-Health, телемедицина, програми ментального здоров'я	Підвищення якості послуг, рання діагностика, зниження смертності.	Соціальна стабільність, зменшення нерівності.
Інноваційний ринок праці та зайнятість	Інклюзивна зайнятість (ВПО, ветерани та ін.)	Платформа "Дія. Робота", соціальні підприємства, кар'єрні хаби.	Оптимізація працевлаштування, розвиток самозайнятості.	Соціальна інтеграція, розвиток малого бізнесу.
Соціальне підприємництво та креативна економіка	Соціальна інтеграція через підприємництво	"Urban Space 100", "Будинок ветерана", креативні хаби.	Поява сталих соціальних бізнес-моделей.	Розвиток громад, самозайнятості, згуртованості, соціальна інноваційність.
Енерго- та еко-інновації у	Екологічна справедливість, доступ до	Енергетичні кооперативи, Zero Waste ініціативи,	Зменшення витрат, енергоефектив-	Покращення якості життя,

Напрями розвитку		Соціальні інновації	Очікувані результати	Соціальні ефекти
Інноваційний	Інклюзивний			
соціальної інфраструктури	чистого середовища	“зелена” інфраструктура	ність, екологічна свідомість.	сталий розвиток.
Культурно-соціальні інновації, згуртованість	Соціальна єдність, інтеграція ВПО, ветеранів	Платформа <i>e-DEM</i> , інтерактивні музеї	Активізація громадян, культурна взаємодія.	Соціальна згуртованість, довіра, стійкість громад.
Інституційно-аналітичні інновації	Інклюзивна політика, заснована на даних	Соціальні лабораторії, дашборди.	Прогнозів, адаптивність рішень.	Довгострокова стабільність соціальної системи.

Джерело: авторська розробка.

У цьому контексті соціальні інновації мають суттєвий вплив на розвиток людського потенціалу. У регіонах активізується створення освітніх і креативних просторів, таких як «Urban Space 100» у Івано-Франківську чи «Promprylad.Renovation», які поєднують освітні, культурні та соціальні функції, сприяють неформальній освіті, обміну знаннями й підприємницькій активності. Підтримка молодіжних інноваційних центрів та програм дуальної освіти зміцнює зв'язок між професійною підготовкою та реальними потребами регіонального ринку праці. Крім того, важливу роль відіграють соціальні підприємства, наприклад, «Будинок ветерана» у Києві чи «Добра кав'ярня» у Львові, які поєднують економічну діяльність із вирішенням соціальних проблем, створюють робочі місця для людей із вразливих груп і водночас розвивають культуру соціальної відповідальності бізнесу.

Інноваційна динаміка в соціальній сфері посилюється завдяки розвитку публічно-приватних партнерств. Спільні проекти держави, бізнесу та громадських організацій у сферах охорони здоров'я, освіти чи соціального забезпечення дозволяють підвищити якість послуг без збільшення навантаження на місцеві бюджети. Наприклад, модернізація закладів освіти через програму «Смарт-школа», ініційовану у низці регіонів, дала змогу створити сучасні навчальні середовища, оснащені цифровими лабораторіями. Розширення спектра соціальних інновацій поступово формує нову культуру соціального управління, засновану на відкритості, довірі та партнерстві. Ефективність таких рішень проявляється у зростанні рівня задоволеності громадян соціальними послугами, активнішій участі громад у прийнятті рішень, покращенні показників зайнятості та соціальної інтеграції.

Поширення соціальних інновацій не лише модернізує інституційну архітектуру соціальної сфери, а й створює умови для сталого розвитку людського потенціалу. Вони формують нову культуру соціальної взаємодії, засновану на довірі, партнерстві, участі та спільній відповідальності. Сукупність таких ефектів забезпечує формування смарт-соціального регіону, у якому інновації стають засобом досягнення соціальної справедливості, а інклюзивність – умовою підвищення якості життя і конкурентоспроможності суспільства.

Висновки

Обґрунтовано, що інноваційно-інклюзивний розвиток соціальної сфери регіонів України є не лише сучасним підходом, а й стратегічною необхідністю для оновлення системи соціальної політики. Поєднання технологічних інновацій із принципами

людиноцентризму, рівності можливостей та якості життя створює підґрунтя для справжньої модернізації регіональних соціальних систем. Такий розвиток забезпечує не тільки економічну ефективність, а й соціальну справедливість, формуючи нову культуру управління, орієнтовану на потреби людини.

Цифровізація та смарт-спеціалізація є ключовими чинниками трансформації соціальної сфери, створюють умови для більш відкритої, гнучкої та справедливої соціальної політики. Доведено, що саме інтеграція інновацій і принципів інклюзивності сприяє підвищенню ефективності управління, розширює доступ до соціальних послуг і зміцнює соціальну стійкість громад. Інноваційно-інклюзивна модель розвитку охоплює взаємопов'язані підсистеми: розвиток людського потенціалу, соціальне партнерство, регіональну збалансованість, інституційну спроможність, культуру соціальних інновацій і громадську активність. За допомогою їх взаємодії формується нова архітектура соціальної сфери, у якій головним ресурсом виступає людина, її знання, ініціатива й довіра до інституцій.

Доведено, що цифрова трансформація є тригером оновлення соціальних послуг, розвитку соціального підприємництва, впровадження аналітичних інструментів і мережевих форматів взаємодії між владою, бізнесом, наукою та громадами. Це сприяє зміцненню соціального капіталу регіонів, підвищенню їх адаптивності та конкурентоспроможності, що набуває особливої актуальності в умовах післявоєнного відновлення. Інноваційно-інклюзивні процеси супроводжуються низкою викликів (цифрова нерівність, недостатня інституційна готовність до змін, обмеженість ресурсів). Необхідність формування гнучких методико-концептуальних підходів до управління соціальними системами, які гармонійно поєднують інноваційність, інклюзивність і справедливість.

Подальші напрями досліджень доцільно зосередити на поглибленні методології оцінки інноваційно-інклюзивного розвитку територій, аналізі впливу цифровізації на соціальні послуги, моделюванні впливу цих процесів на розвиток людського потенціалу й стійкість регіонів України.

Список використаних джерел

Asheim B. T., Boschma R., Cooke P. Constructing regional advantage: Platform policies based on related variety and differentiated knowledge bases. *Regional Studies*. 2011. Vol. 45(7). Pp. 893-904. <https://ideas.repec.org/a/taf/regstd/v45y2011i7p893-904.html>

Foray D. Smart specialisation: Opportunities and challenges for regional innovation policy. 2015. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315773063>

Horemykina Yu. V. Innovative Social Work Practices for Vulnerable Groups of the Population in Ukraine. *Demography and Social Economy*. 2020. Vol. 3 (41). Pp. 91-113. <https://doi.org/10.15407/dse2020.03.091>

McCann P., Ortega-Argilés R. Smart specialisation, regional growth and applications to European Union cohesion policy. *Regional Studies*. 2015. Vol. 49(8). Pp. 1291-1302. <https://doi.org/10.1080/00343404.2013.799769>

Moulaert F., MacCallum D., Mehmood A., Hamdouch A. The international handbook on social innovation: Collective action, social learning and transdisciplinary research. 2013. <https://doi.org/10.4337/9781849809993>

Rodríguez-Pose A. Do institutions matter for regional development? *Regional Studies*. 2013. Vol. 47(7). Pp. 1034-1047. <https://doi.org/10.1080/00343404.2012.748978>

Westlund H., Adam F. Social capital and economic performance: A meta-analysis of 65 studies. *European Planning Studies*. 2010. Vol. 18(6). Pp. 893-919. <https://doi.org/10.1080/09654311003701431>

Болотна О. В. Соціальні інновації як інструмент підвищення якості соціальної сфери. *Економіка і суспільство*. 2016. № 10. https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/88.pdf

Геєць В. М. Соціалізація, соціальні інновації та соціальна політика. *Український соціум*. 2020. № 374. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/9_23_No-374_2020_ukr.pdf

Інноваційні підходи до розвитку соціальної сфери України. *Е-Форум*. Том 11 (2). 2021. URL: <https://e-forum.com.ua/uk/journals/tom-11-2-2021/innovatsiyni-pidkhodi-do-rozvitku-sotsialnoyi-sferi-ukrayini>

Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки. 2012. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. https://idss.org.ua/monografii/Lud_Rozv_2012.pdf

Мищенко С.О., Капранова Л.Г. Інклюзивний регіональний розвиток ринку праці України в умовах трудоворесурсної волатильності – післявоєнний підхід. *Економіка і організація управління*. 2022. № 4 (48). С. 76-82.

Мищенко С., Мищенко В. (2024). Соціальне підприємництво, як інноваційна модель в сфері зайнятості населення України. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету*. Серія: Економічні науки. 2024. № 1(40). С. 33-43. https://journals.uran.ua/ves_pstu/article/view/329191

Федулова Л. І. Соціальні інновації в системі соціально-економічних відносин. *Український соціум*. 2008. Вип. 3 (26). С. 60-74. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/07/60-74_no-3_vol-26_2008_UKR.pdf

Цимбалюк І. О., Павліха Н. В. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 320 с.

Цимбалюк І., Хомюк Н., Цимбалюк С. Інклюзивний розвиток ІТ-сфери в Україні як можливість залучення соціально вразливих груп до цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2025. № (75). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-36>

Vasylytsiv T., Mulska O., Panchenko V., Kohut M., Zaychenko V., Levytska O. Technologization processes and social and economic growth: modeling the impact and priorities for strengthening the technological competitiveness of the economy. *Regional Science Inquiry*. 2021. Vol. 13(1). Pp. 117-134. URL: http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2021/9.pdf

Mulska O., Vasylytsiv T., Biletska I., Baran R. Modeling the impact of social and ecological determinants on the quality of life (on the example of the oblasts of the Carpathian region of Ukraine). *Proceedings on Engineering Sciences*. 2022. Vol. 4. Pp. 513-526. DOI: 10.24874/PES04.04.012

Руцишин Н., Мульська О. Механізм забезпечення соціальної стабільності в умовах інтенсифікації міграційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-41>

References

Asheim, B. T., Boschma, R., & Cooke, P. (2011). *Constructing regional advantage: Platform policies based on related variety and differentiated knowledge bases*. *Regional Studies*, 45(7), 893–904.

Foray, D. (2015). *Smart specialisation: Opportunities and challenges for regional innovation policy*. Routledge.

Horemykina, Yu. V. (2020). *Innovative social work practices for vulnerable groups of the population in Ukraine*. *Demography and Social Economy*, 3(41), 91–113.

McCann, P., & Ortega-Argilés, R. (2015). *Smart specialisation, regional growth and applications to European Union cohesion policy*. *Regional Studies*, 49(8), 1291–1302.

Moulaert, F., MacCallum, D., Mehmood, A., & Hamdouch, A. (2013). *The international handbook on social innovation: Collective action, social learning and transdisciplinary research*. Edward Elgar.

Rodríguez-Pose, A. (2013). *Do institutions matter for regional development?* *Regional Studies*, 47(7), 1034–1047.

Westlund, H., & Adam, F. (2010). *Social capital and economic performance: A meta-analysis of 65 studies*. *European Planning Studies*, 18(6), 893–919.

Bolotna, O. V. (2016). *Social innovations as an instrument for improving the quality of the social sphere*. *Economy and Society*, 10. [in Ukraine].

Heiets, V. M. (2020). *Socialisation, social innovations and social policy*. *Ukrainian Society*, 374. [in Ukraine].

Innovative approaches to the development of the social sphere of Ukraine. *E-Forum*, 11 (2), 2021. [in Ukraine].

Libanova, E. M. (2012). *Human development in Ukraine: Social and demographic factors of modernization of the national economy*. Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine. [in Ukraine].

Mishchenko, S. O., & Kapranova, L. H. (2022). *Inclusive regional development of Ukraine's labor market under labor resource volatility: A post-war approach*. *Economics and Management Organization*, 4(48), 76–82. [in Ukraine].

Mishchenko, S., & Mishchenko, V. (2024). *Social entrepreneurship as an innovative model in the field of employment in Ukraine*. *Bulletin of the Pryazovskyi State Technical University. Series: Economic Sciences*, 1(40), 33–43. [in Ukraine].

Fedulova, L. I. (2008). *Social innovations in the system of socio-economic relations*. *Ukrainian Society*, 3(26), 60–74. [in Ukraine].

Tsymbaliuk, I. O., & Pavlikha, N. V. (2023). *Inclusive economy: A path to social equality and economic development*. Lutsk: Vezha-Druk. [in Ukraine].

Tsymbaliuk, I., Khomiuk, N., & Tsymbaliuk, S. (2025). *Inclusive development of the IT sector in Ukraine as an opportunity to involve socially vulnerable groups in the digital economy*. *Economy and Society*, 75. [in Ukraine].

Vasylytsiv, T., Mulska, O., Panchenko, V., Kohut, M., Zaychenko, V., & Levytska, O. (2021). *Technologization processes and social and economic growth: modeling the impact and priorities for strengthening the technological competitiveness of the economy*. *Regional Science Inquiry*, 13(1), 117-134. http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2021/9.pdf

Mulska, O., Vasylytsiv, T., Biletska, I., & Baran, R. (2022). *Modeling the impact of social and ecological determinants on the quality of life (on the example of the oblasts of the Carpathian region of Ukraine)*. *Proceedings on Engineering Sciences*, 4, 513-526.

Rushchyshyn, N., & Mulska, O. (2021). *Mechanism for ensuring social stability in the conditions of intensification of migration processes*. *Economy and society*, 2021, 29. [in Ukraine].